

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет Імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ ПІВНІЧНА МАКЕДОНІЯ

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи

на здобуття освітнього ступеню «магістр»

Виконала:

Студентка VI курсу, групи 691

Галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність: 291

«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Семенченко Каріна Едуардівна

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор

Тригуб Олександр Петрович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ще не так давно Балкани називали пороховою бочкою Європи. Регіон у минулому пережив не одне глобальне потрясіння, а сьогодні, хоч і не без зусиль, інтегрується до європейських та євроатлантичних структур. Найбільш доказове підтвердження подібної інтеграції - вступ Македонії до НАТО. Це приклад того, як маленька і незможна країна стала 30-м членом Альянсу.

Шлях кожної держави до членства в НАТО та ЄС є неповторним, оскільки він обумовлений геополітичними, історичними та економічними факторами. У той же час Україна може повчитися послідовності і стійкості македонців у відстоюванні своїх національних інтересів на найвищому міжнародному рівні.

Взятий Македонією курс євроатлантичної інтеграції був заблокований більш потужною державою - Грецією, яка на першому етапі сповідувала ультимативну тактику. Однак ефективна зовнішня політика і дипломатичні зусилля Скоп'є, а також усвідомлення членами НАТО і ЄС стратегічного значення вступу Македонії для забезпечення безпеки на Балканському півострові дозволили македонцям досягти поставленої мети. Зрозуміло, що такі досягнення можливі тільки в разі консолідації громадянського суспільства і політичних еліт в загальному і всеосяжну прагненні до вищих стандартів життя. Все це актуалізує аналіз зовнішньої політики Північної Македонії.

Об'єктом дослідження є Республіка Північна Македонія як суб'єкт міжнародних відносин.

Предметом дослідження є особливості та напрями зовнішньої політики Республіки Північна Македонія.

Територіальні рамки цього дослідження обмежені територією Республіки Північна Македонія, країн-членів Європейського Союзу, країн-членів НАТО, Албанії, Російської Федерації та України.

Хронологічні рамки роботи. Нижньою межею є 1991 рік, коли було проголошено незалежність держави під назвою Республіка Македонія. Верхньою межею будемо вважати березень 2020 року, коли ЄС оголосило про початок переговорів про вступ до Євросоюзу з Албанією і Північної Македонією.

Мета роботи полягає у аналізі основних напрямів зовнішньої політики Республіки Північна Македонія.

Відповідно до мети поставлені наступні **завдання**:

- з'ясувати стан наукової розробки, джерельну базу дослідження;
- узагальнити методологію дослідження зовнішньої політики Республіки Північна Македонія;
- розкрити понятійно-категоріальний апарат;

- проаналізувати грецький чинник у зовнішній політиці Республіки Північна Македонія;
- з'ясувати особливості американо-північномакедонських відносин та охарактеризувати відносини між Україною та Республікою Північна Македонія;
- розкрити проблеми та перспективи у відносинах Республіки Північна Македонія та ЄС;
- дослідити історію та сучасний стан відносин Республіки Північна Македонія та НАТО;
- з'ясувати вплив російського чинника на відносини Республіки Північна Македонія та НАТО.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором було зроблено спробу здійснити всебічне дослідження ключових напрямів зовнішньої політики Республіки Північна Македонія.

Практичне значення полягає в тому, що матеріали магістерської роботи можуть мають певну цінність для подальшого використання викладачами, аспірантами та студентами в науково-дослідницьких та навчальних цілях, зокрема при вивченні курсів «Європейський Союз у міжнародних відносинах», «Міжнародні відносини та світова політика», «Актуальні проблеми міжнародних відносин».

Апробація результатів дослідження. Частина теоретичних положень та висновків цього дослідження знайшла своє відображення у доповіді на всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих учених «Південна Україна у міжнародних відносинах: історія та сучасність» (м. Миколаїв, травень 2020), Міжнародній науково-практичній конференції «Ольвійський форум-2020: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв-Коблеве, червень 2020).

Публікації:

1. Семенченко К.Е. Російський чинник у відносинах між НАТО та Республікою Північна Македонія // XIII Всеукраїнської науково-практична конференція студентів і молодих учених. «Південна Україна у міжнародних відносинах: історія та сучасність»: тези. 2020. (у друці).
2. Семенченко К.Е. Особливості відносин Республіки Північна Македонія та США // Міжнародна науково-практична конференції «Ольвійський форум-2020: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі»: тези. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2020. (у друці).
3. Семенченко К.Е., Шевчук О.В. Грецький чинник у зовнішній політиці Республіки Північна Македонія // Молодий вчений. 2020. № 6. С. 418-422.

Структура роботи відбиває поставлені перед дослідженням цілі та завдання. Загальний обсяг її становить 119 сторінок, з них основного тексту –

106 сторінок. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, висновків, списку джерел та літератури (107 найменувань українською, російською, англійською та македонською мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та завдання роботи, об'єкт та предмет дослідження; сформульовано наукову новизну, з'ясовано практичне значення отриманих результатів, їх апробація, окреслено структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження зовнішньої політики Республіки Північна Македонія»** подається аналіз стану наукової розробки та джерельної бази проблеми, проаналізована методологія дослідження зовнішньої політики Північної Македонії та розкрито категоріальний апарат дослідження.

У пункті 1.1 *«Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження»* з'ясовано, що літературно-наукова основа є достатньою для магістерської роботи. На думку автора, праці українських та зарубіжних учених є досить важливими для вивчення зовнішньої політики Республіки Північна Македонія. Слід зауважити, що вітчизняні науковці недостатньо уваги приділяють проблемі європейської та євроатлантичної інтеграції Північної Македонії та проблем, пов'язаних із цим вектором зовнішньої політики цієї держави. Досвід Північної Македонії є важливими для України через європейські та євроатлантичні прагнення нашої держави.

У пункті 1.2 *«Методологія дослідження зовнішньої політики Республіки Північна Македонія»* зазначено, що при дослідженні особливостей та напрямів зовнішньої політики Республіки Північна Македонія автор використовує комплекс загальних та наукових принципів та підходів. Дослідницька робота виконана на основі системного, дедуктивного, індуктивного, хронологічного та термінологічного підходів. Методологічним підґрунтям даної роботи стали принципи історизму, системності, об'єктивності, багатфакторності, детермінізму та термінологічний принцип.

У підрозділі 1.3 *«Понятійно-категоріальний апарат дослідження»* відзначено, що формування зовнішньополітичної доктрини держави, безперечно, є складним і багаторівневим процесом, який визначає її поведінку на міжнародній арені. Публічний характер політичного процесу та активна зовнішньополітична стратегія держави є факторами, які сприяють інституалізації зовнішньополітичної доктрини держави як невід'ємної складової процесу її взаємин з іншими міжнародними акторами. Інтеграція являє собою тривалий і складний процес, в ході якого можливі як позитивні,

так і негативні явища. Вони визначаються фрагментацією сучасного світу, збігом інтересів або конфліктами суб'єктів міжнародних відносин.

У другому розділі **«Основні напрями зовнішньої політики Республіки Північна Македонія»** проаналізовано значення грецького чинника у зовнішній політиці Республіки Північна Македонія, розкрито особливості американо-північномакедонських відносин на сучасному етапі та охарактеризовано відносини Північної Македонії та України.

У підрозділі 2.1 *«Грецький чинник у зовнішній політиці Республіки Македонія»* визначено, що відносини Греції та Північної Македонії понад двадцять років носили конфліктний характер через суперечку за назву останньої. Через небажання змінювати назву, колишня югославська республіка не могла вступити до НАТО та ЄС. Питання із назвою Північної Македонії було вирішено лиш 2018 році. Втім, Греція є найбільшим торговельним партнером для Республіки Північна Македонія. Також країни зберегли досить дружні політичні відносини.

У підрозділі 2.2 *«Особливості американо-північномакедонських відносин на сучасному етапі»* з'ясовано, що США офіційно визнали Республіку Македонію в 1994 році, останньою серед балканських країн, що входили до складу Югославії. Однак, США надавали всіляку підтримку прагненням Північної Македонії по повній інтеграції в євроатлантичні інститути.

У підрозділі 2.3 *«Україна у зовнішній політиці Республіки Македонія»* встановлено, що відносини України та Республіки Північна Македонія є стабільними та розвиваються у позитивному ключі. Однак, назвати ці двосторонні відносини активними на сьогодні важко. Хоча Україні має бути цікавим досвід європейської та євроатлантичної інтеграції Північної Македонії через схожі наміри та устремління нашої держави.

У третьому розділі **«Відносини зовнішньої політики Республіки Північна Македонія з ЄС ТА НАТО»** проаналізовано проблеми та перспективи у відносинах Республіки Північна Македонія та ЄС, досліджено історію та сучасний стан відносин Республіки Північна Македонія та НАТО, а також розкрито значення російського чинника у відносинах між НАТО та Північною Македонією.

У пункті 3.1 *«Проблеми та перспективи у відносинах Республіки Північна Македонія та ЄС»* встановлено, що головною проблемою у відносинах між ЄС та Північною Македонією була суперечка останньої щодо власної назви із Грецією, яка є членом ЄС. Однак цю перепону через роки сперечань було усунуто. Преспанська угода, названа на честь озера, що перетинає кордони Албанії, Греції та Північної Македонії, набула чинності 12 лютого 2019 року. Колишня Югославська Республіка Македонія перейменувала себе на Північну Македонію - термін, який не передбачає жодних територіальних претензій на північний грецький регіон Македонія. Зі

свого боку, Греція визнала право слов'янської більшості Північної Македонії використовувати термін «македонський» для своєї мови та національності.

У пункті 3.2 «*Історія та сучасний стан відносин Республіки Північна Македонія та НАТО*» з'ясовано, що євроатлантичний вектор зовнішньої політики Республіки Північна Македонія залишався одним із найстабільніших протягом двадцяти п'яти років. Країна неухильно дотримувалась вимог до країни-кандидата на вступ до НАТО демонструвала підтримку діям НАТО, брала участь у операціях НАТО. І 27 березня 2020 року Північна Македонія офіційно стала новим членом Північноатлантичного альянсу

У підрозділі 3.3. «*Російський чинник у відносинах між НАТО та Північною Македонією*» виявлено, що Балканський півострів завжди знаходився в сфері інтересів РФ - і не тільки через значення цього регіону для «панслов'янського світу», на чолі якого себе бачить Москва. Сотні років тому росіяни належним чином усвідомили геополітичну цінність Балкан як зручного плацдарму для протистояння із західною Європою. Однак амбіції РФ отримали сильний удар в результаті відсторонення Москви від рішення югославської кризи, а потім - від євроатлантичного курсу держав півострова загалом, та Північної Македонії зокрема.

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

1. Аналіз стану наукової розробки та джерельної бази дослідження продемонстрував, що питання зовнішньополітичного курсу Республіки Північна Македонія активно вивчається як вітчизняними, так і закордонними фахівцями, результати досліджень яких можна знайти в їх працях. Однак, українські науковці не достатньо уваги приділяють даній проблематиці, що видається хибним. Адже Північна Македонія проходить шлях європейської та євроатлантичної інтеграції, який обрала для себе і наша держава. Тому досвід цієї країни є безперечно корисним і потребує детального наукового аналізу.

Наявна джерельна база ретельно опрацьована й систематизована. Джерельну базу умовно поділено на чотири групи. До першої групи автор відносить офіційні документи глав держав, урядів та міжнародних організацій (зокрема, це Протокол про вступ до НАТО Республіки Північна Македонія, Угода між Македонією та Грецією та інші). Друга група представлена даними з офіційних сайтів державних установ та міжнародних організацій. До третьої групи увійшли доповіді, виступи, інтерв'ю офіційних осіб. Четверту групу складають публікації ЗМІ, які стали вагомим сегментом джерельної бази.

2. Під час дослідження зовнішньої політики Республіки Північна Македонія на сучасному етапі автор використовує комплекс загальних та конкретнонаукових принципів та підходів. Дослідницька робота виконана на

основі цивілізаційного, системного, структурно-функціонального, компаративного, інституційного підходів. Методологічним підґрунтям даної роботи стали принципи об'єктивності, історизму, детермінізму, системності, а також термінологічний принцип.

Дослідження проведене із використанням загальнотеоретичних і спеціальних методів. До загальнотеоретичних методів, які застосовані автором, належать методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування та узагальнення, а також групування. Для розв'язання визначених наукових завдань і всебічного вивчення поставленої проблеми були застосовані системний, метод економічного аналізу тощо.

3. Дослідивши поняття «зовнішня політика» автор дійшов висновку, що сучасна теорія міжнародних відносин схиляється до тези про складність вичерпного визначення змісту категорії «зовнішня політика». У той же час загально визнаним є те, що вона має комплексний характер, а її завданнями виступають: просування національних інтересів; встановлення й підтримання впливу на інших міжнародних акторів; здобуття вищого місця в ієрархії учасників міжнародних відносин.

Під інтеграцією варто розуміти процес, за посередництвом якого окремі держави передають частину своїх суверенних прав на користь створюваної і єдиної для них усіх інституціональної структури для того, щоб забезпечити врахування і реалізацію їх спільних інтересів.

4. Уряди Афін та Скоп'є вели тривалу суперечку за назву Македонії з моменту, коли Північна Македонія стала незалежною від Югославії, оскільки північний регіон Греції також називають Македонією. Саме вето Греції є причиною тривалого шляху Північної Македонії до НАТО. Однак, у 2018 році між країнами було укладено Преспанську Угоду, яка врегулювання суперечку навколо назви Північної Македонії та відкрила їй дорогу до європейських та євроатлантичних структур.

Греція і Македонія не тільки найближчі сусіди, а й безпосередні регіональні торгово-економічні, фінансові, туристичні, культурні партнери. Всупереч жорсткому політичному протистоянню двох країн, їх взаємини розвиваються в позитивному ключі. Греція є одним з головних економічних партнерів і інвесторів Македонії. Крім взаємного обміну різними сільськогосподарськими продуктами, Греція в основному експортує до Македонії продукти нафтопереробної промисловості, а імпортує - ліс, бавовну і вироби зі скла, заліза і цинку.

5. США декларують та демонструють свою зацікавленість у політичній стабільності Македонії. США досить довго працювали над включенням до НАТО та до політики відкритих дверей альянсу. На сучасному етапі Сполучені Штати також допомагають Північній Македонії у вирішенні проблем безпеки, включаючи повернуті іноземних винищувачів, торгівлі людьми та кібербезпеки. Уряд США спонсорує низку програм академічного, професійного та культурного обміну, в яких беруть участь

молодь, студенти, педагоги, професіонали, художники, спортсмени та лідери країн, що піднімаються в Республіці Північна Македонія.

Співробітництво Республіки Північна Македонія та України охоплює політичну, економічну, культурно-гуманітарну сфери. Україна є важливим торговельним партнером для Республіки Північна Македонія. **Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Республікою Північна Македонія здійснюється в рамках Угоди про вільну торгівлю, яка підписана сторонами у 2001 році та визначає сприятливі умови для ведення торгівлі для двох країн. Прогресивний характер двосторонньої співпраці в останні роки демонструє і підписання угоди про безвізовий режим між країнами у 2019 році.**

6. Встановлено, що ЄС визнали Македонію під назвою КЮРМ у 1995 році та з тих пір Македонія активно співпрацювала з європейськими структурами, приймала участь у програмах ЄС. А у 2004 році подала заявку на членство в ЄС. На Брюссельському саміті 17 грудня 2005 року Європейська рада прийняла рішення про надання Республіці Македонія статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Відтоді до кінця кожного року Європейський Союз публікує регулярні звіти про хід виконання вимог ЄС Республікою Македонія. Тривала суперечка із Грецією щодо назви Македонії та культурно-історичний конфлікт з Болгарією не давали можливості Північній Македонії стати членом ЄС. І лише в березні 2020 року міністри країн ЄС у європейських справах домовились про початок переговорів про вступ Республіки Північна Македонія до ЄС.

Однак, не виключено, що в умовах економічної кризи, яка насувається на ЄС через епідемію корона вірусу у 2020 році, питання розширення ЄС та приєднання Північної Македонії знову буде відкладено.

7. Республіка Північна Македонія пройшла довгий та складний шлях до НАТО. Македонія почала співпрацю з НАТО через Партнерство заради миру в 1995 році. А в 1999 році прийняла свій перший План дій щодо членства в НАТО. Доказом пронатіської позиції Македонії стало те, що у 1999 році Македонія дозволила НАТО і США використовувати свою територію як плацдарм на Балканах і для бойових дій проти Союзної Республіки Югославії (СРЮ). У 1999 році ключовою перепорою для вступу до Альянсу була суперечка із Грецією з приводу назви Македонії. Спир між Грецією та Македонією про назву останньої був вирішений Угодою Преспа в червні 2018 року, згідно з якою Македонія отримала назву Північна Македонія. А вже 6 лютого 2019 року постійні представники країн-членів НАТО підписали протокол про вступ Північної Македонії до НАТО.

27 березня 2020 року Північна Македонія офіційно стала новим членом Північноатлантичного альянсу. Цього ж дня Північна Македонія передала на зберігання свій документ про приєднання до Північноатлантичного договору до Державного департаменту США у Вашингтоні.

8. Виявлено, що Північна Македонія є переважно православною та слов'янською країною, яка після розпаду Югославії у 1991 році мала можливість стати ще однією проросійською державою на Балканах, поряд із сусідньою Сербією. Однак Північна Македонія після отримання незалежності від проводила прозахідну політику і приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру» ще в 1995 році і через десять років стала кандидатом на вступ до Європейського Союзу. Однак, навіть така позиція Північної Македонії не зупинила зусилля Росії щодо витіснення Північної Македонії із сфери впливу НАТО.

В період розгортання суперечки між Грецією та Північною Македонією щодо назви останньої, Росія підтримувала радикалізацію македонської ідентичності були. Зокрема, через націоналістичні політичні сили в Північній Македонії, Росія намагалася перешкодити підписанню Преспанської Угоди із Грецією. Однак, Угоду було підписано, а Республіка Північна Македонії стала членом НАТО у 2020 році, що звело нанівець всі зусилля Росії. Росія засудила такі дії уряду Північної Македонії, однак навіть проросійські націоналістичні політичні сили Північної Македонії висловились за вступ до НАТО та вважають цей крок єдиним правильним рішенням для країни.

АНОТАЦІЯ

Семенченко К.Е. Зовнішня політика Республіки Північна Македонія. – На правах рукопису.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеню «магістр». Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв, 2020.

Республіка Північна Македонія пройшла довгий та складний шлях до європейських та євроатлантичних структур. Взятий Македонією курс європейської та євроатлантичної інтеграції був заблокований більш потужною державою - Грецією, яка на першому етапі сповідувала ультимативну тактику. Однак ефективна зовнішня політика і дипломатичні зусилля Скоп'є, а також усвідомлення членами НАТО і ЄС стратегічного значення вступу Македонії для забезпечення безпеки на Балканському півострові дозволили македонцям досягти поставленої мети.

У роботі проаналізовано значення грецького чинника у зовнішній політиці Республіки Північна Македонія, розкрито особливості американо-північномакедонських відносин на сучасному етапі та охарактеризовано відносини Північної Македонії та України. Також автором проаналізовано проблеми та перспективи у відносинах Республіки Північна Македонія та ЄС, досліджено історію та сучасний стан відносин Республіки Північна Македонія та НАТО, а також розкрито значення російського чинника у відносинах між НАТО та Північною Македонією.

Ключові слова: Республіка Північна Македонія, НАТО, Європейський Союз, зовнішня політика, інтеграція, російський чинник

SUMMARY

Semenchenko K.E. Foreign policy of the Republic of Northern Macedonia. - On the rights of the manuscript. - On the rights of the manuscript.

Graduate work for obtaining an educational degree "Master". Black Sea National University named after Petro Mohyla. Nikolaev, 2020.

The Republic of Northern Macedonia has come a long and difficult way to European and Euro-Atlantic structures. The course of European and Euro-Atlantic integration taken by Macedonia was blocked by a more powerful state - Greece, which in the first stage professed the ultimate tactics. The governments of Athens and Skopje have been arguing for a long time over the name of Macedonia since northern Macedonia became independent of Yugoslavia, as the northern region of Greece is also called Macedonia. Greece's veto is the reason for Northern Macedonia's long path to NATO. However, in 2018, the Prespa Agreement was concluded between the countries, which settled the dispute over the name of Northern Macedonia and opened the way for it to European and Euro-Atlantic structures. However, Skopje's effective foreign policy and diplomatic efforts, as well as NATO and EU members' awareness of the strategic importance of Macedonia's accession to security in the Balkans, have allowed Macedonians to achieve their goal.

The paper analyzes the importance of the Greek factor in the foreign policy of the Republic of Northern Macedonia, reveals the features of US-North Macedonian relations at the present stage and describes the relations between Northern Macedonia and Ukraine. The author also analyzes the problems and prospects in relations between the Republic of Northern Macedonia and the EU, examines the history and current state of relations between the Republic of Northern Macedonia and NATO, and reveals the importance of the Russian factor in relations between NATO and Northern Macedonia. The protracted dispute with Greece over Macedonia's name and the cultural and historical conflict with Bulgaria did not allow Northern Macedonia to become a member of the EU. And only in March 2020, the EU ministers for European affairs agreed to start negotiations on the accession of the Republic of Northern Macedonia to the EU.

Key words: Republic of Northern Macedonia, NATO, European Union, foreign policy, integration, Russian factor